

Sosiaali- ja terveysvaliokunta
Eduskunta

Viite: HE 74/2023 vp

Lausunto hallituksen esityksestä laiksi yleisestä asumistuesta annetun lain muuttamisesta

Sosiaali- ja terveysvaliokunta pyytää Kuntaliitolta lausuntoa, joka koskee muutoksia lakiin yleisestä asumistuesta. Hallitus valmistelee asumistuen ohella useita muita samanaikaisia muutoksia sosiaaliturvaan. Valmistelua on kritisoitu heikosta tasosta koskien muutosten yhteisvaikutuksia. Heikoimmassa asemassa olevien kotitalouksien tilanteen arviointi sosiaaliturvan leikkausten arvioinnissa on tärkeää. Omassa lausunnossaan Kuntaliitto keskittyy kuitenkin arvioimaan ensisijassa asumistuen välittömiä vaikutuksia kuntatoimijoihin ja heidän mahdollisuuksiinsa turvata kaikkien kuntalaisten asuminen.

Valtion rooli asumisen turvaamisessa ohenee

Hallitus esittää yleisen asumistuen ehtoihin muutoksia, jotka viestivät valtion vetäytymisestä etäämmälle siitä julkisen vallan tehtäväkentästä, joka koskee asumisen turvaamista. Julkisen vallan osalta **painopistettä siirretään näin ollen kuntiin.**

Esityksessä asumistuen korvausprosenttia lasketaan, tukeen vaikuttava ansiotulovähennys (ns. suojaosa) poistetaan ja perusomavastuuta nostetaan. Näiden leikkausten vaikutukset kohdistuvat kaikkiin asumistuen saajiin.

Helsinkiläiset asumistuen hakijat siirretään PKS:n matalamman vuokratason kuntaryhmään. Tämä leikkaus kohdistuu helsinkiläisiin tuensaajiin.

Asumistuen leikkausten halutaan pienentävän tukea vähemmän lapsiperheiltä, enemmän yksin asuvilta ja pariskunnilta. Tähän pyritään muuttamalla kertoimia perusomavastuun laskukaavassa.

Edellisten lisäksi asumistuki omistusasuntoihin lakkautetaan.

Toimeentulotukimenot lisääntyvät

Esityksessä arvioidaan asumistuen leikkausten vähentävän asumistukimenoja 385 miljoonaa euroa vuodessa, ja lisäävän toimeentulotukimenoja vuositasolla 77,2 miljoonaa euroa. Kunnat rahoittavat puolet toimeentulotuen kustannuksista.

Asumistuen leikkaukset toteutuisivat vaiheittain, koska tuen määrää tarkistetaan tuensaajilla 12 kuukauden välein. Esityksessä arvioidaan, että vuonna 2024 vaikutuksista toteutuisi noin puolet, ja vuonna 2025 jo valtaosa. Omis-
tusasumisen tuen poistaminen vaikuttaisi täysimääräisesti heti 1.9.2024 alkaen.

Toimeentulotuen kustannukset vähennetään kuntien valtionosuuksista toteutumavuotta seuraavan vuoden talousarviossa. Siten vaikutukset kuntataloteen toteutuisivat kahden vuoden viiveellä.

Tuen piiristä pudotaan ja tuki pienenee

Yleisen asumistuen piiristä poistuu uudistuksen myötä esityksen arvion mukaan noin 50 000 tuensaajaa. Tuen piiriin jäävien kohdalla uudistus vähentää tukea tyypillisesti 60 - 110 euroa kuukaudessa.

Esitetyt leikkaukset kohdentuvat sukupuoliin epätasaisesti. Keskimäärin naisten tuki pienenee enemmän kuin miesten. Tätä selittää työmarkkinoiden rakenne; erityisesti työmarkkinoilla naisten osuus osa-aikatyössä on miehiä suurempi, ja siten asumistuen suojaosan leikkaus kohdentuu voimakkaammin naisiin ja yksinhuoltajaperheisiin, joissa nainen on perheen huoltaja. Asumistuen saajien osuus pitkäaikaistyöttömistä on puolestaan miesvaltainen ryhmä, ja tähän leikkaukset kohdentuvat vähemmän.

Kunnalle kaatuu yhä suurempi vastuu asumisen turvaamisesta

Esityksessä todetaan, että alustavan arvion mukaan leikkausten kokonaisvaikutukset työllisyyteen ovat vähäiset. Asumistuen leikkausten välitön seuraus on vuokranmaksun vaikeutuminen. Kunnissa joudutaan varautumaan siihen, että häätöuhassa olevien kotitalouksien kanssa työskennellään kuntien asuntosektoreilla aiempaa enemmän tulevana vuosina.

Köyhtyvien ruokakuntien ohjaaminen toimeentulotuen piiriin vähentää häättöjen riskiä, ja kuuluu asumisneuvonnan työn ydinosaamiseen. Tämä koskee sekä vuokrataloyhtiöiden asumisneuvontaa että kuntien järjestämää ARA-tuettua asumisneuvontapalvelua. Asumisneuvonnan resursseja ei kuitenkaan ole mitoitettu ottamaan vastaan häätömäärien tason kasvua.

Kuntien mahdollisuudet häätöjen ehkäisyyn heikentyvät, kun ARA:n asumisneuvonnan tuki puolittuu edelliseen budjettivuoteen verrattuna.

Kuntatalouden näkymä ensi vuodelle on aiempaa kireämpi yleisen taloustilanteen heiketessä. Kiristyvän kuntatalouden vuoksi kuntien toimintamenoja on karsittu ensi vuoden budjeteissa. Karsinta näkyy myös asumisneuvonnan supistumisena. **Osin neuvontaa jatketaan pienemmin resurssein, mutta halukkuus asumisen turvaamiseen on kunnissa vahva.** Noin 40 kuntaa antaa ARA-tuettua asumisneuvontaa ensi vuonna.

Kuntaliitto korostaa, että neuvonnan painopisteen tulisi säilyä ehkäisevässä toiminnassa, mikä on myös asumisneuvonnan tukilain mukainen tarkoitus. **(Korjaavan) sosiaalipalvelun tarpeen kasvu ei siis saisi ohjautua kuntien tehtäväkentälle vaan säilyä selkeästi hyvinvointialueella.**

Asumisneuvonta ei ole tarkoitettu sosiaalipalvelun apupalveluksi vaan sillä tulee olla oma, erillinen tehtävänsä ja roolinsa asumisen kentällä.

Pitkäaikaiset vaikutukset hyvinvointiin

Sosiaaliturvan muutoksilla on aina myös pitkäaikaisvaikutuksia, usein ylisukupolvisen hyvinvoinnin kautta. Sosiaaliturvan leikkausten myötä paineet näkyvät kasvavana palvelujen kysyntänä myös kuntien järjestämisvastuulla olevissa palveluissa ja yhä monimutkaistuvina hyvinvointihaasteina, joiden ennaltaehkäisy kuntien hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen keinoin käy vaikeaksi. Vaikka leikkauksia tehtäisiin yhteen sosiaaliturvan osioon, voivat kerrannaisvaikutukset näkyä merkittävinä muutoksina hyvinvoinnissa ja sitä kuvaavissa tilastoissa vasta vuosien päästä. **Heikentynyt hyvinvointi heijastuu viiveellä asuinalueiden kasvavaan eriytymiseen.**

Sosiaaliturvaa koskevilla lakimuutoksilla on vaikutusta kuntien talouteen sekä perustoimeentulotuen rahoitusosuuden että työllisyyden kautta

Kuntaliitto korostaa, että uusia kuntataloutta heikentäviä päätöksiä ei voi tehdä ilman, että kuntien tehtäviä ja velvoitteita vastaavasti kevennetään. Mahdolliset uudet ja laajenevat velvoitteet on korvattava kunnille täysimääräisesti.

Tämä koskee kaikkia sellaisia sosiaali- tai työttömyysturvaan tehtäviä muutoksia, jotka joko lisäävät perustoimeentulotuen tai työttömyysetuuksien tarvetta tai vähentävät kuntien verotuloja. Vaikka sosiaalitoimen tehtävät

siirtyivät hyvinvointialueille, kuntien rahoitusvastuu perustoimeentulotuen puolikkaaseen säilyi. **Rahoitusvastuu toimeentulotukeen tulee siirtää pois kunnilta nopeasti.**

On tärkeää huomioida, että mikäli uudistuksen työllisyysvaikutukset toteutuvat, ovat lakimuutosten talousvaikutukset positiivisia myös kunnille. Työllistymisen positiivinen kuntatalousvaikutus näkyy pääosin lisääntyneiden verotulojen kautta, mutta myös kuntien rahoittamien etuusmenojen pienentymisenä. Nämä vaikutukset vahvistavat kuntien taloutta kuitenkin vain, jos uudistusten työllisyystavoitteet toteutuvat. On syytä huomioida, että yleinen suhdannetilanne vaikuttaa merkittävästi työllisyystavoitteiden toteutumiseen. Sosiaali- ja työttömyysturvaan tehtävien muutosten kuntataloutta heikentävät vaikutukset kohoavat edelleen, jos etuudensaajat eivät työllisty uusiin työpaikkoihin.

SUOMEN KUNTALIITTO

Laura Hassi
Erityisasiantuntija